

Словенске синтаксе и српска синтакса*

Почетком ове године изашла је из штампе нова књига *Зборника Матице српске за славистику*¹. Зборник је у цјелини посвећен међународној конференцији „Словенске синтаксе“, која је одржана, у организацији Комисије за проучавање граматичке структуре словенских језика Међународног славистичког комитета, у Матици српској 27–29. октобра 2005. године. Радови су подијељени на два дијела: у првом дијелу су реферати који су прочитани у првом дијелу Конференције, када је засједала Комисија за проучавање структуре словенских језика (стр. 11–269), други дио Зборника доноси реферате осталих учесника Конференције² (стр. 271–610). Затим је дат Индекс кључних речи (стр. 611–613).

У првом дијелу објављен је двадесет један рад из Србије и још десет земаља. Ту су три рада српских аутора. Милка Ивић у раду *О једном специфичном синтаксичком средству за овременавање српских назива људи*, који и отвара овај дио Зборника, говори о карактеру и домену употребе придјева *бивши* уз именице. Милорад Радовановић и Наташа Бугарски су у раду *Номинализације: два лика* пошли од претходних истраживања у овој области, тј. описа појаве девербативних именица (М. Радовановић) и деадјективних именица (Н. Бугарски). Циљ овога рада је био да се покаже има ли и каквих формалних сличности између девербативних и деадјективних именица. Овим ра-

* Рад је настао у оквиру пројекта 148002 *Опис и стандардизација савременог српског језика*, који финансира Министарство науке Републике Србије.

¹ Књига 71–72, стр. 620.

² Друга синтагма у наслову приказа је додата не да би се српска синтакса издвојила из словенских, већ да би се истакла чињеница да у зборнику доминира број радова српских аутора управо захваљујући идеји организатора да се у овом другом дијелу Конференције поднесу реферати једног броја синтаксичара изван састава Комисије, и ту је, природно, позвано највише српских.

дом, као огледним примјером — како истичу аутори, потврђује се постојање уређене „номинализационе граматике“. Предраг Пипер у раду *Анафора у српској њроској реченици* говори о анафорској природи кореференцијалног упућивања у простој реченици. Међу таква средства он убраја повратне замјенице, праве повратне глаголе, облике за реципрочну рефлексивност и др. У раду Зузане Тополињске (Македонија) под насловом *Ekspresywne wzmaniacze ekstensji grupy imiennej*, аутор се у наслову наведеном феномену бави на материјалу пољског језика у поређењу са другим словенским језицима — првенствено македонском. Руски учесници се баве глаголском проблематиком. Александар В. Бондарко у раду *Асјекты катјегоризации семантики в сфере грамматики* пише о два вида категоријалних ситуација: аспектуалне и таксисне ситуације. Јуриј Д. Апрессјан у раду *Семантические основы глагольного управления* предлаже трочлану теорију рекције, а Јелена Падучева у раду *Зеркальная симетрия прошедшего и будущего* говори о присутној разлици у семантици форми — будућег и прошлог времена у руском језику. Виктор Храковски у раду *Грамматический потенциал глагольной лексики* говори о резултатима анализе глаголских лексема *строить*, *сидеть* и *любить* као представника акционалних класа: дејства, просторног положаја и стања. Анализа је показала да ови глаголи имају различита граматичка и синтагматска својства.

Глаголском проблематиком бави се и Руселина Ницолова (Бугарска) у раду *Темпральная специфика имперфективных глаголов с „пустыми“ приставками в болгарском языке*, а и Иван Куцаров (Бугарска), који у раду *Славянские лексические средства выражения специфических грамматических значений болгарского глагола* пореди форме конклузивног и индиректног саопштавања у бугарском језику са њиховим лексичким еквивалентима у другим словенским језицима. Маркела Лопаткина и Јармила Паневова (Чешка) у раду *Valence vybraných sloves pohybu v češtině* говоре о валентности неких глагола кретања образованих префиксацијом и показују шта одређени префикси уносе у тако образоване глаголе. Људмила Ухлирова (Чешка) саопштила је рад *Volný morfém se/si u substantiv verbálních na -ní/-ti v současné češtině (s využitím českých korpusů)*. Јан Коженски (Пољска) има рад под насловом *Konstrukce gramatyki ze sémantické báze jako prostředek porovnávání (sintaktických) struktur slovanských jazyků*, а Мађеј Гроховски рад *Opozycja leksemów auto- i synsyntagmatycznych (w świetle homonimów gramatycznych o postaci aż)*. Магдалена Дањелевичова (Пољска) у раду *Przymiotniki nieprzymiotniki (O pewnym niezwykłym typie wyrażen w języku polskim)* говори о метатекстуалним прилозима типа *cafe cztery dolary*, који нису прави прилози.

Иво Прањковић (Хрватска) у раду *Glagoli govorenja i njihove dopune* „analizira neke od najučestalijih glagola govorenja u hrvatskome jeziku“. На основу те анализе закључио је да су валенцијске карактеристике тих глагола у тијесној вези с њиховим значењем. Андреја Желе (Словенија) у раду *Valenčni primitivi — slovarska verbalizacija valence* приказује валенцијске примитиве као најважније лексичко-семантичке јединице за лексикографску семантичку интерпретацију. Франческа Фичи-Ђусти (Италија) у раду *The reflexive particle si in bulgarian-czech-macedonian* говори о повратној речци *si* у наведена три словенска језика и утврђује разлику те замјенице према повратној замјеници *se* у истим језицима. Борис Норман (Бјелорусија) саопштио је рад под насловом *Участие лексического компонента в синтаксических моделях*, у коме заступа идеју да свака синтаксичка позиција преферира да се попуни одређеним типом ријечи, односно да синтаксички модели садрже и имплицитне услове своје реализације. Адријан Баренцен (Холандија) има рад под насловом *Об ограничительных временных союзах в сербском, русском и польском языках*, у коме разматра српски временски везник *док(ле)* и његове руске и полске еквиваленте у међусобном поређењу. Љиљана Минова-Ђуркова (Македонија) је понудила рад под насловом *Посесивниот датив со њостийозитивно ујотиребени куси личнозаменски форми во македонскиот јазик* Узгред, рад није био најбоље примљен на конференцији међу другим присутним колегама из Скопља, због тога што, према њима, материјал на коме је истраживање вршено није био добар репрезентант македонског књижевног језика.

Као што је речено, у другом дијелу Зборника објављени су радови осталих учесника конференције³. У овом дијелу Зборник доноси двадесет четири рада, од чега је највећи број аутора из Србије. Неколико радова бави се дијахроном синтаксом. Јасмина Грковић-Мејдор има рад под насловом *Развој синтаксичке транспозитивности*, у коме анализира „катогију синтаксичке транспозитивности у најстаријим словенским споменицима, пре свега старословенским, у светлу типолошког развоја индоевропског система активног типа у језик номинативне типологије“. Јелица Стојановић (Црна Гора) има рад под насловом *Мјесто предложа „према“ у предложко-надежном систему српског језика (у дијахронији и синхронији)*, гдје она разматра ову предложко-падежну конструкцију на богатој грађи уз коментарисање научне литературе о њој. Слободан Павловић је у раду под насловом

³ Тако је Конференција и засједала: прво су саопштени радови чланова Комисије за граматичку структуру словенских језика, а потом реферати осталих учесника.

Старосрпски квалитативни генитив у светлу посесивних релација посматрао развој квалитативног генитива на бази примарно посесивног значења свог. Ана Кречмер (тада, Аустрија) у раду под насловом *О синтакси предстандардних фаза језичког развоја (на материјалу руске и српске писмености)* има за циљ израду „теоријско-методолошког апарата за истраживање предстандардних фаза писмености Православне Славије“. Софија Милорадовић је понудила рад под насловом *Дијахрони и синхрони аспекти синтаксичких појава у српским народним говорима*, у коме је она имала за циљ да утврди основне правце процеса анализације у српским народним говорима „кроз сагледавање низа аналитичких категорија и појава — морфолошких и морфосинтаксичких“.

Сви други српски радови тичу се првенствено синхроног стања у српском језику. Живојин Станојчић је у раду под насловом *О вредности традиционалног граматицарског приступа синтаксичким системима* хтио да покаже како традиционалистички приступ у синтакси и није, у ствари, анахрон, напротив. Вера Васић је у раду *Pragmatička i gramatička komponenta u konstituisanju i interpretaciji rečenice* дала „нацрт једног прагматичко-граматичког модела анализе и схематског приказа реченице“, а Егон Фекете се у раду *Између пасива и адјектива* бави проблемом остваривања пасивне дијатезе у конструкцијама са трпним придјевом. Стана Ристић је понудила рад под насловом *Семантички пасив у деривираним метонимијским значењима глагола са улогом доживљавача*. Кад смо већ код деривације, ту је и рад Биљане Вићентић *Синтаксичка деривација у руском и српском (теоријски поглед)*.

Ивана Антонић је понудила рад под насловом *Синтакса и семантика надежа у новој „Синтакси савременог српског језика“*, а Нада Арсенијевић — рад под насловом *Tranzitivnost i padeži objekta u srpskom jeziku*. Људмила Поповић у раду *Аргументска структура глагола емотивног стања у словенским језицима* анализира је присуство пропозиционог аргумента у структури глагола емотивног стања на примјерима из српског, руског, украјинског и пољског језика. Марија Стефановић је објавила рад под насловом *О синтаксемама са глаголима — стимулусима у асоцијативним реченицама српског и руског језика*, а Александар Киклевич (Пољска) рад под насловом *Асоцијативна синтаксичка веза у семантичкој структури предложења*, у коме асоцијативну синтаксичку повезаност посматра као одређено нарушавање слагања граматичке и семантичке структуре у реченици. Душанка Мирић је дала рад под насловом *Предикатни емоционалног односа жаљења у руском и српском језику*.

Лили Лашкова (Бугарска) објавила је рад под насловом *Из стјруктуруе њросџе реченице у срџском и бугарском језику*, а Владислава Ружић у раду *Доџунска клауза у систџему зависних реченица срџског језика* рашчишћава неке термилошка питања и дефинише мјесто ове клаузе у систему зависних реченица. Срето Танасић је објавио рад под насловом *Из њроблематџике безличних реченица: реченице са глаголом и ма џи*. Бранко Тошовић (Аустрија) објавио је рад под насловом *Неке tendencije u ekspresivnoj sintaksi glagola*, а Дојчил Војводић има рад под насловом *Об инфинитивных предложениях с субъектом в дательном падеже в русском языке и их эквивалентах в сербском и польском*. Милена Ивановић је приложила рад *Конгруенцијске класе именица у руском и срџском језику*. Мотоки Номати (тада Београд, сада Јапан) приложио је реферат под насловом *О посесивно-результативной конструкции в славянских языках (на материале польского языка в сравнении с другими славянскими языками)*, из проблематике којом се овај јапански слависта дуже бави. На крају, не по значају, већ као посебан по приступу, наводим рад Душка Витаса *Локалне грамаџике срџског језика*, који се бави проблемима рачунарске лингвистике.

Како се може видјети и из овог, врло штурог, представљања тематског *Зборника Маџице срџске за славистџику*, на Конференцији су приказани резултати истраживања у словенским синтаксама у различитим славистичким центрима. Први дио зборника, дакле, доноси радове који представљају актуелни тренутак синтаксичких истраживања на различитим странама словенског језичког свијета, и ту је мање компаративних приступа. Такви су и радови српских аутора у овоме поглављу, што се може са задовољством истаћи. У другом дијелу налазе се и такви радови у којим се дате појаве посматрају на језичким датостима из два или више словенских језика. Можда вриједи истаћи и то да је у другом дијелу зборника понуђено неколико радова који се баве дијахронијом у синтакси. Ту је највише радова српских аутора, што је пријатна чињеница кад се зна да смо у дијахроној синтакси врло дефицитарни.

Све у свему, треба похвалити напор који је уредништво *Зборника МС за славистџику* у кратком року успјело прикупити и објавити највећи број прочитаних реферата и тако их учинило трајно доступним српској научној јавности.